

ott, ahol az első lépcsőben azok nem kapcsolódtak össze. Vagy a mgtsz és állami erdőgazdaságok bilaterális módon történő együttműködését átalakítani, tovább fejleszteni egy teljesebb együttműködési formára a sokoldalú részvételükkel tagként, vagy akár gesztorként.

Ezt követheti, — ahol az első és második lépcsőben ez még nem történt meg — a *harmadik szakasz*, amely már átfogó területi együttműködés lehet a térség valamennyi erdőgazdálkodója (különböző tulajdonformájú, illetve gazdaságilag elkülönült alapegység, illetve erdőgazdálkodást folytató szerv) részéről.

Természetesen mindezt szükséges alátámasztani a kölcsönös érdekeltséget (egységesen) biztosító *központi szabályozással* is.

Az *erdőgazdálkodási társulások* többsége valóságos gazdasági szükségletre jött létre. Működésük eredményességének legfontosabb *mércéje* az lehet, hogy a társulásban végzett erdőgazdálkodási tevékenységük előnyösebb, gazdaságosabb legyen, mintha azt külön-külön végezték volna a résztvevők.

A különböző erdőgazdálkodó alapegységek *együttműködésére* is a rugalmasság és formagazdagság lehet a jellemző. Az egyszerű, ún. társulásos együttműködéstől a közös vállalatokig, majd az erdőgazdasági termelési rendszerektől a fagazdasági egyesülésekig sokféle változat lehetséges.

A szervezeti rendszer átalakításának célja, hogy a gazdálkodó alapegységek a hatókörében és mélységében kiterjedt szabályozott piac önállóbb szereplői legyenek és ezáltal erősödjön a vezetők és dolgozók érdekeltsége, vállalkozókészsége.

Dr. Várhelyi István

634.0.642

A VÉDERDŐ HATÁSA A BARANYA MEGYEI TSZ-EK ERDŐGAZDÁLKODÁSÁRA

MOSONYI GÉZA

Az utóbbi tizenöt év, de különösen a 80-as évek ipari fejlődése kiemeli a környezetvédelem jelentőségét. Fokozottan érvényes ez a megállapítás a falvak, kisebb városok esetében. A mezőgazdasági nagyüzemek mellék- és kiegészítő tevékenysége körének bővülésével jelentősen növekedik a potenciális környezet-szennyezők száma a mezőgazdasági jellegű települések területén.

A környezet védelmét szolgáló intézkedések között az erdőgazdálkodás, az erdő és a fásítás területfejlesztése az egyetlen, amely védelmi feladatai ellátása mellett közvetlen hasznót is hajt, mégis érdemes megvizsgálni, milyen hatással van az erdőgazdálkodásra azoknak az erdőknek a rendszeres kezelése, használata, amelyeknek elsődleges rendeltetése a védelem.

A védőerdők kezelésében a védelmet elrendelő hatóság valamilyen korlátozást foganatosít, így egyértelműnek tűnik, hogy az átlagot meghaladó védőerdő részarány az üzemi termelési érték és az ágazati eredmény csökkenését okozza. Nem ilyen világos az összefüggés a védőerdő területe és a termelési költségek változása között, hiszen az utóbbiak alakulására a védőerdők több-

nyire nehéz terepviszonyain túl, számos egyéb fontos tényező is hat. Megvizsgáltam ezért Baranya megye hatvan mezőgazdasági termelőszövetkezetét, melyek a megye erdőterületének 30⁰/₀-át meghaladó, összesen mintegy 31 000 ha erdőterületen gazdálkodnak.

Összevetésre került a termelőszövetkezetek összes erdőterületéhez viszonyított véderdők aránya (VE⁰/₀) az egységnyi erdőterületre számított ágazati termelési értékkel (TÉ), illetve költségekkel (KTG) és eredménnyel (ER). A TÉ, KTG és ER számításánál az 1980—84. évek átlagát vettem alapul, ezzel kiejtve egy-egy szélsőséges gazdasági év esetleges hitelrontó hatását. Ugyanilyen feltételek mellett vizsgáltam az egységnyi termelési érték előállítására fordított költségeket (KTG/TÉ) is.

A vizsgálat alapadatai a 60 tsz. átlagában:

ET. ERDŐ	VE	TÉ	KTG	ER	KTG/TÉ
ha	%	mFt	mFt	mFt	
519	11,8	4,16	2,16	1,29	0,52

Annál is inkább érdeklődésre tarthat számot ez a vizsgálat, mivel az üzemtervezett erdőterület és a területegységre eső termelési érték összevetése olyan — ugyan laza — összefüggést mutat, mely szerint az erdőterület növekedése a termelési érték csökkenését vonja maga után — a fajlagos költségek mérsékeltebb csökkenésével együtt. A ET. ERDŐ és a TÉ kapcsolata a következő regressziós egyenessel jellemezhető: $Y = 5,15 - 0,0019X$. A költségek alakulása viszont az $Y = 4,78 - 0,0021X$ egyenlettel írható körül, azaz az erdőterület növekedése több mint 50⁰/₀-kal fokozottabban veti vissza a TÉ-t, mint a KTG-eket.

Ugyanakkor az ágazat eredményességének alakulása sem az ET. ERDŐ, sem a VE⁰/₀ függvényében nem mutat értékelhető összefüggést, így annak vizsgálata csak a termelési érték változásával kapcsolatosan lehetséges. Az a tény, hogy a vizsgált 60 termelőszövetkezet esetében a TÉ és az ER korrelációját az $Y = -0,87 + 0,52X$ egyenlet mutatja be, azt jelenti, hogy legkevesebb 1,67 mFt/ha TÉ előállítása szükséges ahhoz, hogy az erdőgazdálkodás ne okozzon veszteséget a termelőszövetkezet részére.

A VE⁰/₀ és a különböző gazdaságossági mutatók közötti kapcsolatot vizsgálva megállapítható, hogy a véderdők számításba vétele — az összes szövetkezet viszonylatában — nem fonta szorosabbra az előbb taglalt összefüggéseket. Legfeljebb tendenciának tekinthető az a jelenség, hogy a VE⁰/₀ növekedését 35 termelőszövetkezet TÉ-ének csökkenése követi. A KTG, az ER és a KTG/TÉ alakulásáról még ez sem mondható el.

Az előzetes összefüggésvizsgálatok eredménye vagy inkább eredménytelensége arra enged következtetni, hogy számos egyéb tényező befolyásolja a termelőszövetkezeti erdőgazdálkodás eredményességét Baranya megyében. Ilyenek lehetnek a domborzati viszonyok, az erdők korosztály és fafajösszetétele, a véderdők minősége, a szakember-ellátottság vagy a szövetkezet gazdasági ereje. A megye hatvan termelőszövetkezete a domborzati és fafajviszonyokat tekintve tarka képet mutat. Megtalálhatók az ártéri puhafás erdőtől kezdve a karsztbokor erdőkön keresztül a zselici bükkösök is. Ugyanilyen nagy a szórás az egyes szövetkezetek között a VE⁰/₀ és az ET. ERDŐ tekintetében is. E tények ismeretében megkíséreltem összefüggést találni a külön csoport-

ba sorolt domb- hegyvidék, illetve síkvidéki termelészövetkezetek esetében a VE⁰/₀ és a TÉ alakulása között. Míg az előbbi kategóriában 25, addig az utóbbiban 35 szövetkezet volt sorolható. A különböző domborzati (és fafaj-) viszonyok között működő erdőgazdák megegyeztek abban, hogy a keresett kapcsolat még tendenciaként sem jelent meg.

Korreláció fedezhető fel viszont VE⁰/₀ és a TÉ, illetve KTG között a termelészövetkezetek azon csoportjánál, melyek az átlagosnál több, a környezet különböző elemeinek (főleg rövid) védelmét szolgáló erdővel gazdálkodnak. Ebbe a kategóriába 14 szövetkezet sorolható, melyeknek többsége domb- és hegyvidéken helyezkedik el. A vizsgálatra kiemelt csoportban a VE⁰/₀ (22,6) kétszerese, a TÉ viszont csak 60⁰/₀-a az átlagos termelészövetkezetének.

A korreláció-számítást elvégezve a regressziós egyenes egyenlete az alábbiak szerint alakult: $Y = 4,10 - 0,06X$. A kapcsolatot elemezve megállapítható, hogy azokban a termelészövetkezetekben, ahol a 11,8⁰/₀-ot meghaladja a VE⁰/₀, a véderdő területének 1⁰/₀-os növekedése 60 Ft/ha TÉ kiesést okoz. Az is számítható, hogy 69,8 VE⁰/₀ — a megyében nincs ilyen szövetkezet — mellett TÉ létrehozása nem lehetséges. Az eredményes gazdálkodást feltételező termelési értékhatárra (1,67 mFt/ha) való visszaeséshez viszont már 42 VE⁰/₀ is elegendő. Ennyi véderdővel rendelkező szövetkezet több is akad Baranya megyében.

Ami az eredményes gazdálkodást illeti, a költségek alakulása sem kedvező az átlagosnál több véderdőt kezelő gazdaságok számára. A regressziós egyenes egyenlete a következő: $Y = 2,56 - 0,04X$, amely az előbbiekhöz hasonlóan 50⁰/₀-kal nagyobb termelési értékcsökkenést mutat a költségek csökkenéséhez képest. Az összehasonlítás kedvéért vizsgálat alá kerültek azon szövetkezetek is, melyek kevés véderdőt kezelnek. Ennek eredményeként a VE⁰/₀-tól függő TÉ-csökkenés 0,35 mFt/ha, a KTG csökkenése 0,31 mFt/ha volt. A kis különbség miatt joggal feltételezhető, hogy az előbbieken változtatott kedvezőtlen gazdasági hatások oka a véderdők magas részaránya.

Annak érdekében, hogy a véderdőgazdálkodás erdőgazdálkodásra gyakorolt hatását minél részletesebben feltárjam, megvizsgáltam mekkora erdőterülettel rendelkeznek azok a szövetkezetek, melyeknek erdőgazdálkodása a legérzékenyebb a véderdőterület nagyságára. A számítások eredményeként a 300—1000 ha ET. ERDŐ között mutatható ki szorosabb összefüggés a VE⁰/₀ és a TÉ, illetve KTG között. Az előbbi vonatkozásában a regressziós egyenes egyenlete $Y = 5,79 - 0,10X$, míg a KTG alakulását az $Y = 2,77 - 0,04X$ egyenlet fejezi ki. Szembetűnő, hogy a vizsgált 33 termelészövetkezet esetében a TÉ csökkenése 2,5-szöröse a KTG-ének. Feltételezhető, hogy a 300 ha-nál kevesebb erdővel gazdálkodó szövetkezetek esetében számos olyan egyéb tényező is hat egy-egy év gazdasági eredményére, melyek nehezen számszerűsíthetők, az 1000 ha-t meghaladó erdővel rendelkező szövetkezetek pedig ki tudják egyenlíteni a nagyobb VE⁰/₀ hátrányos gazdasági hatását.

Összefoglalva: bizonyosnak tekinthető, hogy a termelészövetkezetek erdőgazdálkodásában visszahúzó tényezőként hat a véderdők fenntartása, kezelése. Az üzemi termelési érték visszaesését akár az ágazati eredmény csökkenésével, akár a termelési költségek relatív növekedésével összefüggésben értékeljük, úgy lehet megítélni, hogy azok a szövetkezetek, amelyek a társadalom szolgálatában, a környezet védelme érdekében többet tesznek az átlagnál, hátrányos helyzetbe kerülnek. Ennek megszüntetése érdekében érdemes lenne megfontolni a jelentős nagyságú véderdőt kezelő szövetkezetek támogatását. Ez megnyilvánulhat a véderdők telepítési egységárainak emelésében vagy a véderdőkben kitermelt fatérfogat erdőfenntartási járuléka mérséklésében.